וְעַל יְדֵי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי קֹרַח. יִרְמְיָה כָּתַב אֶת סִפְרוֹ וְאֶת סֵפֶר מְלָכִים, וְקִינוֹת – מגילת איכה. חִזְקִיָּה וְסִיעָתוֹ [–בני דורו] כָּתְבוּ (ימש"ק סִימָן) את ספר יְשַׁעְיָה, מִשְׁלֵי, שִׁיר הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת. אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה כָּתְבוּ (קנד"ג סִימָן) את ספר יְחֶזְקֵאל, וּשְׁנֵים עָשָׂר [–תרי עשר], דָּנִיֵּאל, וּמְגִלַּת אֶסְתֵּר. עֶזְרָא כָּתַב אֶת סִפְרוֹ, וְכן כתב את הַיַּחַס [–סדר היוחסין] שֶׁל ספר דִּבְרֵי הַיָּמִים, עַד לוֹ – עד שייחס בו את עצמו.

מְסַיְּיעָא לֵיהּ לְרַב – ברייתא זו מסייעת לדברי רב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא עָלָה עֶזְרָא מִבָּבֶל עַד שֶׁיִּחֵס אֶת עַצְמוֹ בספר דברי הימים וְעָלָה לארץ. וּמַאן אַסְקֵיהּ – ומי השלים את כתיבת ספר דברי הימים, נְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה.

אָמַר מַר, יְהוֹשֻׁעַ כָּתַב אֶת סִפְרוֹ וְאֶת שְׁמוֹנָה הַפְּסוּקִים האחרונים שֶׁבַּתּוֹרָה המדברים מענין פטירת משה רבינו. ונמצא, שבברייתא זו תַּנְיָא כְּמַאן דְּאָמַר – שנינו כדעת הסובר שאת שְׁמוֹנָה הַפְּסוּקִים שֶׁבַּתּוֹרָה יְהוֹשֻׁעַ כְּתָבָן, שהרי מצינו מחלוקת תנאים בענין זה. דְּתַנְיָא – שנינו בברייתא הדנה בדברי הכתוב (דברים לד ה) 'וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה'', ותמהה הברייתא, האם אֶפְשָׁר הדבר שמֹּשֶׁה מֵת וְכָתַב על עצמו 'וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה'. אֶלָּא בהכרח צריך לומר, שאת כל פסוקי התורה עַד כָּאן כָּתַב מֹשֶׁה רבינו, וּמִכָּאן וְאֵילָךְ – את שמונת הפסוקים האחרונים שבתורה, כָּתַב יְהוֹשֻׁעַ בן נון תלמידו. אלו דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים שאלו דברי רַבִּי נְחֶמְיָה. אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן, לשיטתך, שיהושע הוא זה שכתב את שמונת הפסוקים, האם אֶפְשָׁר הדבר שהיה סֵפֶר הַתּוֹרָה חָסֵר אפילו אוֹת אַחַת בלבד, וּמשה קורא לו בשם 'ספר תורה', כדכְתִיב (שם לא כו) 'לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה'. ובהכרח צריך לומר, שמשה רבינו השלים בעצמו את כתיבת ספר התורה כולו. אֶלָּא כך היה סדר הדברים, עַד כָּאן – עד שמונת הפסוקים האחרונים, היה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר למשה את התורה, וּמֹשֶׁה היה חוזר וְאוֹמֵר אחריו כדי שלא יטעה, וְלאחר מכן כּוֹתֵב, וּמִכָּאן וְאֵילָךְ – בשמונת הפסוקים האחרונים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר למשה, וּמֹשֶׁה מחמת צערו לא חוזר בפה על הדברים, אלא היה כּוֹתֵב בְּדֶמַע – כשדמעות יורדות מעיניו. ומביאה הגמרא ראיה לענין זה שהיו הנביאים כותבים מפי רבם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן (ירמיה לו יח) 'וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ, מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וַאֲנִי כֹּתֵב עַל הַסֵּפֶר בַּדְּיוֹ'.

מבררת הגמרא: כְּמַאן אַזְלָא הָא – כדעת מי נאמרה הלכה זו דְּאָמַר רַב יְהוֹשֻׁעַ בַּר אַבָּא אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, שְׁמוֹנָה פְּסוּקִים אחרונים שֶׁבַּתּוֹרָה יָחִיד קוֹרֵא אוֹתָן ברציפות, ואין מפסיקים בהם שיקראום שני אנשים. לֵימָא שהלכה זו (כְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא), הסובר שיהושע כתב את שמונת הפסוקים ולא משה, ולפיכך נשתנה דינם משאר פסוקי התורה, וּדְלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הסובר שמשה כתבם.

דוחה הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא שהלכה זו כדעת רַבִּי שִׁמְעוֹן היא, מכל מקום הוֹאִיל וְאִשְׁתַּנּוּ אִשְׁתַּנּוּ – מאחר שאף לדעת רבי שמעון נשתנו שמונה פסוקים אלו מכל פסוקים שבתורה, שהרי כתבם משה בדמע, לפיכך נשתנו גם לענין שיש לקוראם ברציפות על ידי אדם אחד.

הגמרא ממשיכה לבאר את דברי הברייתא: שנינו בברייתא, שיְהוֹשֻׁעַ כָּתַב אֶת סִפְרוֹ. מקשה הגמרא: וְהָכְתִיב בסוף ספר יהושע (כד כט) 'וַיָּמָת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן עֶבֶד ה'', וכיצד יתכן שיהושע כתב פסוק זה. מתרצת הגמרא: דְּאַסְקֵיהּ אֶלְעָזָר – אכן יהושע לא כתב אלא עד שם, ואלעזר בנו של אהרן הכהן השלים את כתיבת הספר.

שבה הגמרא ומקשה: כיצד יתכן שאלעזר סיים את כתיבת ספר יהושע, וְהָכְתִיב (שם לג) 'וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן מֵת'. מתרצת הגמרא: דְּאַסְקֵיהּ פִּנְחָס – פנחס בנו של אלעזר הכהן השלים את כתיבת הספר.

שנינו בברייתא: שְׁמוּאֵל כָּתַב אֶת סִפְרוֹ. מקשה הגמרא: וְהָכְתִיב (שמואל א' כח ג) 'וּשְׁמוּאֵל מֵת'. מתרצת הגמרא: דְּאַסְקֵיהּ – השלמת הספר נכתבה על ידי גָּד הַחוֹזֶה וְנָתָן הַנָּבִיא.

שנינו בברייתא: דָּוִד כָּתַב אֶת סֵפֶר תְּהִלִּים עַל יְדֵי עֲשָׂרָה זְקֵנִים.

שואלת הגמרא: וְלִיחְשׁוֹב נַמִּי במנין עשרת הזקנים את אֵיתָן הָאֶזְרָחִי, כמו שנאמר (תהלים פט א) 'מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי'. משיבה הגמרא: אָמַר רַב, אֵיתָן הָאֶזְרָחִי זֶה הוּא אַבְרָהָם אבינו, שנכלל כבר בין עשרת הזקנים. ולומדים זאת ממה שמצינו אצל שניהם לשונות דומים. כְּתִיב הָכָא בספר תהלים 'אֵיתָן הָאֶזְרָחִי', וּכְתִיב הָתָם (ישעיה מא ב) בפסוק העוסק באברהם אבינו, 'מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק' [וְגוֹ'].

שואלת הגמרא: קָא חָשִׁיב – הברייתא מונה בין עשרת הזקנים את מֹשֶׁה רבינו, וְקָא חָשִׁיב – וכמו כן היא מונה בהם את הֵימָן. ויש להקשות על כך, וְהָאָמַר רַב שהֵימָן זֶה מֹשֶׁה, ולומדים זאת ממה שמצינו בשניהם לשונות דומים. כְּתִיב הָכָא בספר מלכים (א' ה יא) לגבי שלמה המלך 'וַיֶּחְכַּם מִכָּל הָאָדָם, מֵאֵיתָן הָאֶזְרָחִי וְהֵימָן וְכַלְכֹּל וְדַרְדַּע בְּנֵי מָחוֹל', וּכְתִיב הָתָם (במדבר יב ז) על משה רבינו, 'בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא'. וסברה הגמרא שמאחר ולדברי רב 'הימן' הנזכר בספר מלכים הוא משה, אף 'הימן' הנזכר בספר תהלים הוא משה. משיבה הגמרא: תְּרֵי הֵימָן הֲווּ – היו שני אנשים שנקראו בשם 'הימן'. האחד, שנזכר בספר מלכים, זה משה רבינו וכדברי רב, והשני, שנזכר בתהלים, אדם אחר הוא, שהיה מן הלויים המשוררים בימי דוד.

שנינו בברייתא: מֹשֶׁה כָּתַב אֶת סִפְרוֹ, וּפָרָשַׁת בִּלְעָם, וְאת ספר אִיּוֹב.

מְסַיְּיעָא לֵיהּ – ברייתא זו מסייעת לְרַבִּי לֵוִי בַּר לַחְמָא, דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר לַחְמָא, אִיּוֹב בִּימֵי מֹשֶׁה הָיָה, והראיה לכך היא ממה שמצינו לשונות שוים אצל שניהם. כְּתִיב הָכָא בספר איוב (יט כג) 'מִי יִתֵּן אֵפוֹא וְיִכָּתְבוּן מִלָּי', וּכְתִיב הָתָם (שמות לג טז) אצל משה רבינו, 'וּבַמֶּה יִוָּדַע אֵפוֹא'.

שואלת הגמרא: וְאֵימָא – שמא נאמר שאיוב בִּימֵי יִצְחָק היה, שאף אצלו מצינו לשון כזו, דִּכְתִיב (בראשית כז לג) 'מִי אֵפוֹא הוּא הַצָּד צַיִד'. וְאֵימָא – או שמא נאמר שאיוב בִּימֵי יַעֲקֹב היה, שאף אצלו מצינו לשון כזו, דִּכְתִיב (בראשית מג יא) 'אִם כֵּן אֵפוֹא זֹאת עֲשׂוּ', וְאֵימָא – או שמא נאמר שאיוב בִּימֵי יוֹסֵף היה, דִּכְתִיב בו 'אֵיפֹה הֵם רוֹעִים'.

משיבה הגמרא: לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ – אינך יכול להעלות על דעתך לומר כן, אלא בהכרח איוב בימי משה היה, דִּכְתִיב לגבי איוב 'מִי יִתֵּן בַּסֵּפֶר וְיֻחָקוּ', דהיינו שנקט בלשון 'חקיקה', וּמֹשֶׁה הוּא דְּאִיקְּרֵי מְחוֹקֵק – ואצל משה מצינו שנקרא בשם 'מחוקק', דִּכְתִיב (דברים לג כא) על משה 'וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ כִּי שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק סָפוּן'.

הגמרא מביאה דעות נוספות בענין התקופה שבה חי איוב: רָבָא אָמַר, אִיּוֹב בִּימֵי הַמְרַגְּלִים שנשלחו על ידי משה לראות את ארץ ישראל הָיָה, שהרי מצינו בהם לשונות דומים, כְּתִיב הָכָא לגבי איוב (א א) 'אִישׁ הָיָה בְאֶרֶץ עוּץ אִיּוֹב שְׁמוֹ', וּכְתִיב הָתָם (במדבר יג כ) לגבי המרגלים 'הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ'. שואלת הגמרא: מִי דָּמֵי – כיצד ניתן לדמות הלשונות זו לזו, הרי הָכָא בספר איוב כתוב עוּץ, ואילו הָתָם לגבי המרגלים כתוב עֵץ. מיישבת הגמרא: הָכִי קָאָמַר לְהוּ מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל – כך אמר להם משה למרגלים כששלחם לראות את הארץ, לכו וראו האם עדיין יֶשְׁנוֹ לְאוֹתוֹ אָדָם שֶׁשְּׁנוֹתָיו אֲרוּכּוֹת כְּעֵץ, דהיינו, האם עדיין חי איוב שהאריך ימים, כמו עץ המתקיים לזמן ארוך, וְהיה מֵגֵין בזכויותיו עַל בני דוֹרוֹ, כְּעֵץ המיצל על מה שתחתיו.

יָתִיב הַהוּא מֵרַבָּנָן – ישב אחד החכמים קַמֵּיהּ [–לפני] דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, וְיָתִיב וְקָאָמַר – וכך אמר, אִיּוֹב לֹא הָיָה וְלֹא נִבְרָא, אֶלָּא מָשָׁל הָיָה, כלומר, נכתב בתורת משל, כדי ללמד תשובות לאלו המקטרגים על מידת הדין שבעולם [כמבואר להלן (טז.)], וכן ללמד שאין אדם נתפס על צערו [כמבואר להלן (טז:)]. אָמַר לֵיהּ רבי שמואל בר נחמני, עָלֶיךָ אָמַר קְרָא – כנגד דבריך אמר הכתוב (שם) 'אִישׁ הָיָה בְאֶרֶץ עוּץ אִיּוֹב שְׁמוֹ', ומאחר שנקט הפסוק בלשון 'איש היה' בהכרח שכך היה המעשה, ולא משל הוא. שאלו אותו חכם, אֶלָּא מֵעַתָּה לפי דבריך שבכל מקום שבו כתוב 'היה' בהכרח שכך היה המעשה, אם כן כיצד תבאר את דברי הפסוק (שמואל ב' יב ג) העוסק במשל שאמר נתן הנביא לדוד המלך, 'וְלָרָשׁ אֵין כֹּל, כִּי אִם כִּבְשָׂה אַחַת קְטַנָּה אֲשֶׁר קָנָה וַיְחַיֶּהָ וְגוֹ' וַתְּהִי לוֹ כְּבַת', מִי הֲוָה – וכי היתה לו כבת, הרי לא אמר זאת נתן הנביא לדוד אלא בתורת

המשך בעמוד רכג

משל. **אֶלָּא** בהכרח צריך לומר שאף שנקט הכתוב בלשון ׳ותהי׳, מכל מקום אין זה אלא **מָשָׁל בְּעֲלְמָא, הָכָא** נַמִּי לגבי איוב ניתן לומר כן, שאף שנקט הכתוב בלשון ׳איש היה׳ מכל מקום אין זה אלא **מָשָׁל בְּעֲלְמָא.** השיב לו רבי שמואל בר נחמני: **אִם כֵּן** – אם כדבריך שאין מעשה איוב אלא משל, **שָׁמוֹ וְשֵׁם עִירוֹ לָמָּה** – מדוע ציין הכתוב את שמו ואת שם עירו, ובהכרח שזהו מעשה שהיה ולא משל בעלמא.

הגמרא מביאה דעה נוספת בענין זהותו של איוב ותקופת חייו: **רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ** – אמרו שניהם, **שְׁאִיּוֹב מֵעוֹלֵי הַגּוֹלָה הָיָה** – מן היהודים השבים מהגלות בבנין בית שני, **וּבֵית מִדְרָשׁוֹ בְּמַבְרֵיָא הָיָה.**

הגמרא מקשה על שיטתם מברייתא: **מֵיתִיבִי** – הקשו בני הישיבה על דברי רבי יוחנן ורבי אלעזר. שנינו בברייתא, **שִׁמְּי שְׁנוֹתָיו שֶׁל אִיּוֹב** היו **מִשָּׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם וְעַד שֶׁיָּצְאוּ,** דהיינו, מאתיים ועשר שנים. ומבואר אם כן, שאיוב בימי שיעבוד מצרים היה, ולא בזמן בית שני.

מתרצת הגמרא: **אִימָא** – יש לבאר את דברי הברייתא כך, ששנותיו של איוב היו מאתיים ועשר שנים, כְּפִי מנין השנים שהיה מֹשֶׁה שֶׁנִּכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם וְעַד [שֶׁעָה] שֶׁיָּצְאוּ, אך אין כוונת הברייתא לומר שאיוב חי באותה תקופה.

הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן ורבי אלעזר הסוברים שאיוב מישראל היה: **מֵיתִיבִי** – הקשו בני הישיבה. שנינו בברייתא, **שִׁשָּׁבָעָה נְבִיאִים נִתְנַבְּאוּ לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם, וְאֵלּוּ הֵן, בִּלְעָם וְאָבִיו** בעור, **וְאִיּוֹב**, וכן רעיו של איוב, **אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי וּבִלְדַּד הַשּׁוּחִי וְצוֹפַר הַנַּעֲמָתִי וֶאֱלִיהוּא בֶּן בַּרַכְאֵל הַבּוּזִי**. וסברה הגמרא, שמאחר ונתנבא איוב לאומות העולם, ודאי היה אף הוא מהם ולא מישראל.

מתרצת הגמרא: (**אָמַר לֵיהּ**) **וְלִימַעְמִיךָ** – ולפי שיטת המקשה הסובר שאיוב לא מישראל היה, וכי **אֱלִיהוּא בֶּן בַּרַכְאֵל הבוזי לָאו מִישְׂרָאֵל הֲוָה, וְהָא כְּתִיב בּוֹ** (איוב לב ב) 'אֱלִיהוּא בֶּן בַּרַכְאֵל הַבּוּזִי **מִמִּשְׁפַּחַת רָם**', ומאחר שייחסו הכתוב בשמו ושם אביו ושם משפחתו ודאי מישראל היה. **אֶלָּא** בהכרח צריך לומר שאף שהיה מישראל מכל מקום **אִינָבֵּי אִינָבֵּי** – היה מתנבא **לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם, הָכָא נָמֵי לגבי אִיּוֹב** יתכן שהיה מישראל, ומכל מקום **אִינָבֵּי אִינָבֵּי** – היה מתנבא [**לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם**].

שבה הגמרא ומקשה: **אֲמַאי כּוּלְּהוּ נְבִיאֵי מִי לֹא אִינָבֵּי לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם** – האם כל הנביאים לא נתנבאו לאומות העולם, הרי ודאי מצינו בספרי הנביאים נבואות רבות על הגויים, ומכל מקום לא נמנו אומריהם בכלל שבעת הנביאים שנתנבאו לאומות העולם, ובהכרח, שלא נמנו שם אלא הנביאים שהיו הם עצמם מאומות העולם, ונמצא שאיוב לא מישראל היה.

מתרצת הגמרא: שאין הכרח לומר כן, אלא יתכן שנמנו שם אף נביאים שהיו מישראל, ומכל מקום לא נמנו שם כל הנביאים שנתנבאו גם על אומות העולם, משום דְּהָתָם – שאר הנביאים, **עִיקַּר נְבִיאוּתַיְיהוּ לְיִשְׂרָאֵל** – עיקר נבואתם היתה לישראל, ומעט נבואות לאומות העולם, **הָכָא** – שבעה נביאים אלו, **עִיקַּר נְבִיאוּתַיְיהוּ** – עיקר נבואתם היתה **לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם** ולא לישראל.

הגמרא שבה ומקשה מברייתא לדעת הסוברים שאיוב מישראל היה: **מֵיתִיבִי** – הקשו בני הישיבה. שנינו בברייתא, **חָסִיד הָיָה בְּאוּמּוֹת הָעוֹלָם וְאִיּוֹב שְׁמוֹ, וְלֹא פָּא לָעוֹלָם הזה אֶלָּא כְּדֵי לְקַבֵּל את שְׂכָרוֹ** – שכר מצוותיו. **הֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלָיו יִסּוּרִין כדי לנסותו, הִתְחִיל מְחָרֵף וּמְגַדֵּף**, ולפיכך **כָּפַל לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** את **שְׂכָרוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, [כְּדֵי] לְטָרְדוֹ מִן הָעוֹלָם הַבָּא**. ומפורש בדברי הברייתא שאיוב היה מחסידי אומות העולם ולא מישראל.

מתרצת הגמרא: **תַּנָּאֵי הִיא** – ענין זה במחלוקת תנאים הוא עומד, ואכן התנא של ברייתא זו סובר שאיוב מאומות העולם היה, אך מאידך מצינו תנאים אחרים הסוברים שאיוב מישראל היה.

ומביאה הגמרא ברייתא, שבה מצינו כמה תנאים הסוברים שאיוב מישראל היה: **דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלְעָזָר אוֹמֵר, אִיּוֹב בִּימֵי שְׁפוֹט הַשּׁוֹפְטִים הָיָה**, דהיינו, בתקופת השופטים ששפטו את ישראל קודם שעמד להם מלך, שעל תקופה זו נאמר (רות א א) 'וַיְהִי בִּימֵי שְׁפֹט הַשֹּׁפְטִים', ודרשו חכמים [להלן בגמרא] שהיה זה דור ששופט את שופטיו, מאחר שאף השופטים מקולקלים היו. ומנין שאיוב היה בימים אלו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב כז יב) בתשובת איוב לרעיו שבאו להוכיחו מאחר שסברו שרשע היה, 'הֵן **אַתֶּם כֻּלְּכֶם חֲזִיתֶם, וְלָמָּה זֶּה הֶבֶל תֶּהְבָּלוּ**'. כלומר, הרי כולכם ראיתם באובדן רשעים, ומדוע תדברו הבל לחשוב שבוחר אני ברשע. ומאחר שנקט בלשון 'הבל', יש ללמוד שהיה זה בימי שפוט השופטים, שהרי אֵיזֶה הוא דּוֹר שֶׁכּוּלּוֹ הֶבֶל – שאף הטובים שבו מקולקלים היו, **חֲוִי אוֹמֵר** זֶה דּוֹרוֹ **שֶׁל שְׁפוֹט הַשּׁוֹפְטִים**.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר אִיּוֹב בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב מב טו) 'וְלֹא נִמְצָא נָשִׁים יָפוֹת כִּבְנוֹת אִיּוֹב בְּכָל הָאָרֶץ'. ומאחר שנקט הכתוב שלא נמצאו נשים יפות, יש ללמוד שהיה זה בדור שחיפשו אחריהן, **וְאֵיזֶהוּ דּוֹר שֶׁנִּתְבַּקְּשׁוּ בּוֹ נָשִׁים יָפוֹת, חֲוִי אוֹמֵר** זֶה דּוֹרוֹ **שֶׁל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ**, שנתבקשו בו נשים יפות למלך.

שואלת הגמרא: **וְאִימָא** – שמא תאמר שאיוב **בִּימֵי** דָּוִד היה, שאף בדור ההוא נתבקשו נשים יפות, **דִּכְתִיב** (מלכים א' א ג) 'וַיְבַקְּשׁוּ נַעֲרָה יָפָה'.

משיבה הגמרא: **הָתָם** – בימי דוד, לא נתבקשו נשים יפות בכל הארץ אלא 'בְּכֹל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל' בלבד, אבל **הָכָא** לגבי איוב נקט הכתוב שלא נמצאו כבנות איוב 'בְּכָל הָאָרֶץ', ובהכרח היינו בדורו של אחשוורוש, שנתבקשו נשים יפות בכל העולם.

רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אִיּוֹב בִּימֵי מַלְכוּת שְׁבָא הָיָה – בזמן מלכת שבא שהיתה בימי שלמה המלך, **שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב א טו) 'וַתִּפֹּל **שְׁבָא** וַתִּקָּחֵם', שהתנפל מחנה ממלכות שבא על בְּקָרוֹ של איוב ונטלו.

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אִיּוֹב בִּימֵי מלכות כַּשְׂדִּים הָיָה – בזמן מלכות נבוכדנצר, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם יז) 'כַּשְׂדִּים **שָׂמוּ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים**', שנתחלק מחנה הכשדים לשלשה חלקים ופשטו על הגמלים של איוב.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִיּוֹב בִּימֵי יַעֲקֹב הָיָה, וְדִינָה בַּת יַעֲקֹב נָשָׁא, ולומדים זאת ממה שמצינו לשונות דומים בשני המקומות. **כְּתִיב הָכָא** (שם ב י) שאמר איוב לאשתו לאחר שיעצה לו לקלל את ה' ולהתחייב מיתה, 'כְּדַבֵּר **אַחַת הַנְּבָלוֹת תְּדַבֵּרִי**', **וּכְתִיב הָתָם** (בראשית לד ז) לגבי שכם שחטף את דינה בת יעקב 'כִּי **נְבָלָה עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל**'.

ועתה שבה הגמרא לבאר כיצד יש להוכיח מדברי התנאים שאיוב מישראל היה: **וְכוּלְּהוּ תַּנָּאֵי** – כל אלו התנאים שנמנו בברייתא, **סָבְרָא לְהוּ דְּאִיּוֹב מִיִּשְׂרָאֵל הֲוָה** – סוברים הם שאיוב מישראל היה, **לָבָר מֵיֵּשׁ אוֹמְרִים** – חוץ משיטת היש אומרים הסוברים שהיה בזמן יעקב.

וכיצד יש ללמוד שסוברים הם שמישראל היה, **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – שאם תעלה על דעתך **שְׁמָאוּמּוֹת הָעוֹלָם הָוָה**, אם כן כיצד יתכן שנמנה בין שבעת הנביאים שנתנבאו לגויים, הרי **כְּתַר דְּשָׁכִיב מֹשֶׁה** – לאחר פטירתו של משה רבינו, **מִי שָׁרְיָא שְׁכִינָה עַל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים** – האם שרתה השכינה בנבואה על הגויים, **וְהָא אָמַר מָר** – והרי נתבאר במסכת ברכות (ז.) **שִׁבְקֵיש מֹשֶׁה** מן הקב"ה **שֶׁלֹּא תִּשְׁרֶה הַשְּׁכִינָה עַל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְנָתַן לוֹ** – ונתקבלה בקשתו, והיכן מצינו שביקש משה כן, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות לג טז) 'הֲלוֹא **בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ**', דהיינו, שביקש משה שיהיו ישראל מובדלים מן הגויים בכך שהקב"ה הולך רק עמהם ולא עם אחרים. ומאחר ונתקבלה בקשתו של משה ולא קם נביא מאומות העולם לאחר פטירתו של משה, בהכרח צריך לומר שלדעת כל התנאים שנמנו בברייתא היה איוב מבני ישראל, שאם מאומות העולם היה לא היתה שורה עליו רוח נבואה. ורק לדעת הסוברים שאיוב חי בימי יעקב, לפני בקשתו של משה, יתכן לומר שמאומות העולם היה. ונמצא שענין זה במחלוקת תנאים הוא עומד, לשיטת הברייתא שהובאה לעיל היה מחסידי אומות העולם, ולשיטת רוב התנאים בברייתא זו היה מישראל.

הגמרא מביאה מימרא של רבי יוחנן לגבי דורו של איוב: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן דּוֹרוֹ שֶׁל אִיּוֹב שָׁטוּף בְּזִמָּה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב כז יב) **בתשובת** איוב לרעיו על תוכחתם לו, 'הֵן **אַתֶּם כֻּלְּכֶם חֲזִיתֶם, וְלָמָּה זֶּה הֶבֶל תֶּהְבָּלוּ**', 'חזיתם' הוא מלשון ראייה, והכוונה בזה על שהיו מסתכלים בנשים לזנות עמהן, **וּכדִכְתִיב** (שיר השירים ז א) **'שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית, שׁוּבִי שׁוּבִי וְנֶחֱזֶה בָּךְ'**, שאומרים הגויים לעם ישראל שובו אלינו ותזנו עמנו.

שואלת הגמרא: **אִימָא בְּנֵבוֹאָה** – שמא תאמר שלשון 'חזיתם' אינו על ראיית נשים, אלא על מראות נבואה, **וכדִכְתִיב** (ישעיה א א) 'חָזוֹן **יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ**'.

משיבה הגמרא: **אִם כֵּן לָמָּה זֶּה הֶבֶל תֶּהְבָּלוּ לָמָּה לִי** – מדוע מכנה זאת הכתוב 'הבל תהבלו', ובהכרח שהוא לשון ראיית נשים, ושטופים בזימה היו.

הגמרא מביאה מימרא לגבי דור השופטים: **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב** – מה היא כוונת הכתוב (רות א א) 'וַיְהִי **בִּימֵי שְׁפֹט הַשֹּׁפְטִים**'. הרי לא היה צריך לומר אלא 'ויהי בימי השופטים'. אלא כוונת הכתוב לומר שהיה זה **דּוֹר שֶׁשּׁוֹפְטִין אֶת שׁוֹפְטָיו**, שמאחר והשופטים עצמם מקולקלים היו, היה לנשפטים פתחון פה להוכיח את שופטיהם. שאם היה השופט **אוֹמֵר** לו לאדם הנשפט לפניו **טוֹל**

המשך בעמוד קיג

1 קֵיסָם מִבֵּין [עִינִיךְ] (שִׁינַיִךְ), דהיינו, פרוש מעבירה קלה שבידך
2 שהיא קטנה בקיסם, היה הנשפט אוֹמֵר לוֹ לשופט, טוֹל אתה
3 תחילה קוֹרָה מִבֵּין עֵינֶיךָ, דהיינו, פרוש מעבירה חמורה שבידך
4 שהיא גדולה בקורה. ואם אָמַר לוֹ השופט לנשפט 'כַּסְּפֵךְ הָיָה
5 לְסִיגִים' – במטבעות הכסף שבידך יש תערובת של נחושת, אָמַר לוֹ
6 הנשפט לשופט, שפוט עצמך תחילה, שהרי 'סָבְאֵךְ מָהוּל בַּמָּיִם' –
7 היין שאתה מוכר מעורב הוא במים.
8 הגמרא מביאה מימרא לגבי מלכת שבא: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר
9 נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הָאוֹמֵר שמַלְכַּת שְׁבָא שהיתה בזמן שלמה
10 המלך אִשָּׁה הָיְתָה, אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה, אלא מַאי מַלְכַּת שְׁבָא, מַלְכוּתָא
11 דִּשְׁבָא – כך היה שם אותה המלכות.
12 עתה מפרשת הגמרא את מעשה איוב לפי סדר הפסוקים: 'וַיְהִי
13 הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל ה' וַיָּבֹא גַּם הַשָּׂטָן בְּתוֹכָם' (איוב
14 א ו). אותו היום ראש השנה היה, שבו העולם נידון, ובאו המלאכים
15 להתייצב לפני ה' כדי ללמד זכות על בני האדם, ובא השטן עמם
16 כדי לקטרג וללמד חובה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׂטָן מֵאַיִן תָּבֹא, וַיַּעַן הַשָּׂטָן
17 וְגוֹ' מִשּׁוֹט בָּאָרֶץ וּמֵהִתְהַלֵּךְ בָּהּ' (שם ז). אָמַר השטן לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל
18 עוֹלָם, שַׁטְתִּי [–שוטטתי] בְּכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, וְלֹא מָצָאתִי נֶאֱמָן כְּעַבְדְּךָ
19 אַבְרָהָם, שֶׁאָמַרְתָּ לוֹ (בראשית יג יז) 'קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ
20 כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה', וַאֲפִילּוּ הָכִי בְּשָׁעָה שֶׁלֹּא מָצָא מָקוֹם לִקְבּוֹר אֶת שָׂרָה
21 אשתו [עַד שֶׁקָּנָה חלקת שדה בְּאַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף] מידי עפרון,
22 לֹא הִרְהֵר אַחַר מִדּוֹתֶיךָ.
23 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׂטָן, הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ אֶל עַבְדִּי אִיּוֹב, כִּי אֵין כָּמוֹהוּ בָּאָרֶץ
24 וְגוֹ', אִישׁ תָּם וְיָשָׁר, יְרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע' (איוב א ח).
25 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, גָּדוֹל השבח הַנֶּאֱמַר בְּאִיּוֹב יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר
26 בְּאַבְרָהָם אבינו. דְּאִילּוּ בְּאַבְרָהָם כְּתִיב (בראשית כב יב) 'כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי
27 כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה', שאין הכתוב משבחו אלא ביראת אלהים,
28 וְאִילּוּ בְּאִיּוֹב כְּתִיב 'אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא אֱלֹהִים [וְסָר מֵרָע]'.
29 מבררת הגמרא: מַאי – מה כוונת הכתוב 'וְסָר מֵרָע'. אָמַר רַב אַבָּא
30 בַּר שְׁמוּאֵל, אִיּוֹב וַותְּרָן בְּמָמוֹנוֹ הָיָה, מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם הוא שאדם
31 שנתחייב לפועל תשלום של חצי פרוטה עבור מלאכה מועטת
32 שעשה לו, נוֹתֵן עבורו חֲצִי פְּרוּטָה לַחֲנָנִי, דהיינו, הוא קונה אצל
33 החנוני ככר או ביצים בשווי פרוטה, וחולק אותם עם הפועל. אבל
34 אִיּוֹב וַיִּתְּרָה מְשֻׁלֶּמֶת – היה מוותר משלו את כל הפרוטה לפועל, ולא
35 היה מצמצם ליתן לו בשווי חצי פרוטה בלבד.
36 'וַיְהִי הַשָּׂטָן אֶת ה' וַיֹּאמֶר, הֲתָם יָרֵא אִיּוֹב אֱלֹהִים, הֲלֹא אַתָּה סַכְתָּ
37 בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וְגוֹ', מַעֲשֵׂה יָדָיו בֵּרַכְתָּ וּמִקְנֵהוּ פָּרַץ בָּאָרֶץ' (איוב א
38 י). כלומר, האם בחינם ירא איוב מאלהים, בלא שקדם לו שכר על
39 כך, הלא אתה מגן בעדו ובעד ביתו, ומברך את מעשי ידיו ואת
40 מקנהו.
41 מבררת הגמרא: מַאי – מה כוונת הכתוב 'מַעֲשֵׂה יָדָיו בֵּרַכְתָּ'. אָמַר
42 רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, שהיה כָּל אדם הַנּוֹטֵל פְּרוּטָה מֵאִיּוֹב
43 מִתְבָּרֵךְ, מאחר שהיתה הברכה שרויה בכל מעשה ידיו ונכסיו.
44 ומַאי כוונת הכתוב 'וּמִקְנֵהוּ פָּרַץ בָּאָרֶץ'. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא,
45 מִקְנֵהוּ [–צאנו ובקרו] שֶׁל אִיּוֹב פָּרְצוּ את גְּדֵרוֹ ומנהגו שֶׁל עוֹלָם,
46 שהרי מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם הוא שהָאֹהֲבִים הוֹרְגִים את הָעִזִּים, ואילו
47 במִקְנֵהוּ שֶׁל אִיּוֹב היו העִזִּים הוֹרְגִים אֶת הָאֹהֲבִים.
48 'וְאוּלָם שְׁלַח נָא יָדְךָ וְגַע בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ, אִם לֹא עַל פָּנֶיךָ יְבָרֶכֶךָּ' (שם
49 יא). כלומר, נסה נא אותו על ידי שתגע בבני ביתו ובעושרו לאבדם
50 ממנו, וראה אם לא יקלל ויגדף כלפי מעלה, בעבור הכעס שאתה
51 כועס עליו.
52 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׂטָן, הִנֵּה כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּיָדֶךָ, רַק אֵלָיו אַל תִּשְׁלַח יָדֶךָ'
53 וְגוֹ' (שם יב). דהיינו, רשאי אתה לפגוע בבני ביתו ובנכסיו על מנת
54 לנסותו, אך אינך רשאי לפגוע בגופו ולהכותו.
55 'וַיְהִי הַיּוֹם, וּבָנָיו וּבְנֹתָיו אוֹכְלִים וְשֹׁתִים יַיִן בְּבֵית אֲחִיהֶם הַבְּכוֹר,
56 וּמַלְאָךְ בָּא אֶל אִיּוֹב וַיֹּאמֶר, הַבָּקָר הָיוּ חֹרְשׁוֹת וְגוֹ' וְהָאֲתֹנוֹת רֹעוֹת
57 עַל יְדֵיהֶם' (שם יג-יד).
58 מבררת הגמרא: מַאי – מה כוונת הכתוב שֶׁהַבָּקָר הָיוּ חוֹרְשׁוֹת
59 וְהָאֲתוֹנוֹת היו רוֹעוֹת עַל יְדֵיהֶם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, פסוק זה מְלַמֵּד
60 שֶׁהִטְעִימוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאִיּוֹב בעולם הזה